

ВСТУП ДО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА: НОВІ ВИДАННЯ

Моклиця Марія. Вступ до літературознавства. – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2011. – 468 с.

Білоус Петро. Вступ до літературознавства. – К.: Академія, 2011. – 336 с.

З радянської доби й до останнього часу українські вчені спромогли лише на один підручник з основ літературознавства для філологічних спеціальностей. Це праця А. Ткаченка “Мистецтво слова. Вступ до літературознавства”, що виходила двома виданнями наприкінці 1990-х років і на початку ХХІ ст. Однак потреба в таких підручниках і навчальних посібниках значно більша, ніж колись, адже підготовка філологів в Україні нині ведеться не лише у традиційних класичних університетах і педагогічних вищих навчальних закладах, а й у численних приватних закладах освіти та багатьох філіях, навчально-методичних центрах, розкиданих по всій Україні, чого не було раніше, і контингент студентів-філологів порівняно з радянськими часами значно зріс.

2011 рік виявився набагато щедрішим на навчальні посібники зі вступу до літературознавства, фундаментальної дисципліни, з вивчення якої починається літературознавча підготовка філологів. У Луцьку та в Києві вийшли навчальні посібники М. Моклиці та П. Білоуса; якщо згадати ще й працю автора цих рядків з такою ж назвою, що побачила світ у Луганську роком раніше, можна стверджувати, що для студентів-філологів і викладачів, що читають курс “Вступу до літературознавства”, настали кращі часи. Тепер вони отримали змогу орієнтуватися на кілька підручників і навчальних посібників, що дає потенціальні можливості краще готуватися до занять, порівнювати різні погляди на певну проблему науки про літературу, обирати, який підручник чи посібник для них головний у вивченні курсу, тощо.

Структура всіх навчальних посібників, що мають назву “Вступ до літературознавства”, десь відсотків на 50-60 схожа, вона зорієнтована на наявну традицію у змісті курсу і враховує набутий кожним автором власний досвід викладання цієї наукової дисципліни. П. Білоус починає виклад матеріалу з параграфа “Літературознавство як наука”, де розглядається система знань про літературу, подані відомості з історії українського й зарубіжного літературознавства, охарактеризовані основні наукові методи і школи. В автора

цих рядків перший розділ називається “Літературознавство – одна з двох філологічних дисциплін. Його структура”, де йдеться про основні й допоміжні літературознавчі дисципліни, взаємодію літературознавства й лінгвістики, історії, мистецтвознавства, фольклористики, журналістикознавства тощо. М. Моклиця тут обмежується лише коротким вступом.

Потім ідуть розділи, у яких розглядається специфіка художньої літератури, аналізується поняття про літературно-художній образ. У П. Білоуса – це “Література як вид мистецтва”, у М. Моклиці – “Творчість, художність”, а в автора рецензії “Література і життя”, “Літературно-художній образ”. Далі П. Білоус розглядає поетику художнього твору, до якої він зараховує зміст і форму, літературні роди й жанри, мову художньої літератури, основи віршування та наратології. М. Моклиця подібні проблеми аналізує в розділах “Художній твір” та “Художня література”. Автор цього тексту відводить для вивчення подібних проблем три розділи: “Літературний твір”, “Роди і жанри літератури”, “Віршування”.

Відмінності стосуються кількох важливих питань, що їх повинні знати майбутні філологи. Зокрема, П. Білоус чимало уваги приділяє концептам творчості. У нього – творчість як спосіб самовираження, творчість як пізнання (самопізнання), творчість як змагання (суперництво), творчість як воля до

влади, творчість як витіснення психічних комплексів, творчість як насолода (гедонізм), творчість як втеча від дійсності. Тут же йдеться про художній талант, народження творчого задуму, творче натхнення, роботу письменника над твором. В інших авторів подібного розділу немає. Також лише у П. Білоуса представлені основи наратології.

У П. Білоуса та М. Моклиці досить коротко викладено основні напрямки літературознавства у світовому літературному процесі, автор цих рядків набагато докладніше й повніше подає цей матеріал у своєму підручнику "Вступ до літературознавства". У М. Моклиці й автора рецензії є параграфи, присвячені вивченню художнього твору, у яких йдеться про його аналіз та інтерпретацію. Волинська авторка додає сюди ще й рецепцію і критику твору. У П. Білоуса такий матеріал відсутній.

Навчальний посібник М. Моклиці містить кілька тем, яких немає в інших авторів, що їх науковець виносить для факультативного вивчення. Це, зокрема, "Міф і архетип як терміни сучасного літературознавства", "Жанрова специфіка модерністського роману", "Романтизм і реалізм як бінарна опозиція культури", "Психоаналіз як метод українського літературознавства".

Деякі проблеми, заявлені у згаданих навчальних виданнях, варто вивчати в курсі теорії літератури. Наприклад, у М. Моклиці це параграф 4.1. "З історії науки", у П. Білоуса – 1.2. "З історії літературознавства", адже до сприйняття поданого в них матеріалу

студенти-першокурсники ще не готові. Його краще вивчати пізніше, коли позаду в них будуть курси історії української літератури, історії зарубіжної літератури, спецкурси та спецсемінари тощо.

Добре було би при повторному виданні посібника М. Моклиці після кожного розділу подати "Запитання. Завдання", які б націлювали на основне, що потрібно знати студентів, і слугували б орієнтиром у самоконтролі знань.

У П. Білоуса та М. Моклиці навчальні посібники завершуються короткими термінологічними словниками, у яких лаконічно, без розгорнутих прикладів (вони є лише в М. Моклиці, та й то лише в деяких випадках) викладається зміст наукових понять. Автору цих рядків видається недоцільним вводити термінологічні словники як окрему складову підручника чи посібника, адже всі терміни й поняття, які необхідно знати першокурсникам, наявні в текстах розділів. До того ж із докладною характеристикою, численними прикладами, класифікаціями тощо.

Університетський курс "Вступ до літературознавства" допомагає майбутнім філологам пізнати таїни художнього слова, подивитися на літературу як на естетичне явище, системно подати знання про літературний процес і літературно-художній твір як основну його одиницю. Згадані праці, безсумнівно, посядуть помітне місце серед підручників і навчальних посібників, що спрямовані на літературознавчу підготовку фахівців із філології.

Отримано 21 лютого 2012 р.

*Олександр Галич
м. Луганськ*

